

УДК 349.22

К.В. Небоженко, м. Харків

НОВІТНЄ ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

У статті проведено аналіз проблем державного регулювання зайнятості населення в Україні. Досліджено механізм правового регулювання зайнятості населення і проаналізовано нову редакцію Закону України «Про зайнятість населення».

Ключові слова: законодавче забезпечення, зайнятість, працевлаштування, населення.

В статье проведен анализ проблем государственного регулирования занятости населения в Украине. Исследован механизм правового регулирования занятости населения и проанализированы новую редакцию Закона Украины «О занятости населения».

Ключевые слова: законодательное обеспечение, занятость, трудоустройство, население.

The article analyzes the problems of state regulation of employment in Ukraine. Analyzed the mechanism of regulation of employment and the new Law of Ukraine "On Employment".

Keywords: legal support, occupation, employment, population.

Постановка проблеми. Проблеми зайнятості та працевлаштування сьогодні в Україні є одними з найбільш актуальних, а тому створення ефективної та дієвої системи регулювання ринку праці, як однієї з найважливіших сфер економічного та соціального життя суспільства, є одним із провідних соціальних напрямків розвитку суспільства. Вся ситуація на ринку праці характеризується високим рівнем безробіття та значним перевищенням попиту над пропозицією. Ефективним засобом вирішення цієї проблеми є удосконалення чинного законодавства у сфері зайнятості населення.

Стан дослідження. Проблемаам зайнятості працездатного населення значну увагу у своїх наукових працях приділяли як вітчизняні: В.С. Венедіктов, Н.Б. Болотіна, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, О.І. Процєвський, В.Г. Ротань, Н.М. Хуторян, так і зарубіжні вчені Л.Ю. Бугров, С.А. Іванов, Р.З. Лівшиц, Ю.П. Орловський, О.С. Пашков, О.В. Смірнов, Б.Ф. Хрустальов, К.П. Уржинський та ін. Проте в сучасних умовах ринкової економіки та в умовах зростання масового безробіття ці проблеми є актуальними, особливо у сфері законодавчого забезпечення, що й обумовлює *актуальність* статті, а також її *мету*. *Завданням* даної статті є проведення аналізу та оцінки проблем державного регулювання зайнятості населення в Україні. *Наукова новизна* полягає у тому, що досліджено механізм правового регулювання зайнятості населення і проаналізовано нову редакцію Закону України «Про зайнятість населення» від 01. 01. 2013 р.

Виклад основного матеріалу. Передусім, слід зазначити, що зайнятість населення — це сукупність соціально-економічних відносин між людьми щодо забезпечення працездатного населення робочими місцями, формування, розподілу та перерозподілу трудових ресурсів з метою участі їх у суспільно корисній праці і забезпечення розширеного відтворення робочої сили [1, с. 25].

Державна політика у сфері зайнятості населення передбачає систему соціального захисту безробітних та осіб з обмеженою конкурентоспроможністю та здійснюється, у першу чергу, за допомогою правового регулювання. На думку С.С. Алексєєва, правове регулювання — це здійснення за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативного, нормативно-

організаційного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб [2, с. 145]. Таким чином, правове регулювання зайнятості населення — це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини в сфері зайнятості населення з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку.

Окрім цього, державне регулювання зайнятості населення має базуватись на наступних основоположних принципах:

- створенні рівних можливостей усім громадянам незалежно від їхнього походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, віку, політичних переконань, ставлення до релігії, реалізації права на вільний вибір виду діяльності відповідно до своїх здібностей та професійної підготовки з урахуванням особистих інтересів та суспільних потреб;

- добровільності й відсутності примушування громадян щодо вибору сфери діяльності робочого місця;

- сприянні забезпеченню ефективної зайнятості, запобіганні безробіттю;

- сприяння збереженню існуючих та створення нових робочих місць;

- на всебічному інформуванні населення про наявність вакантних робочих місць.

Як слушно зазначає В.С. Венедіктов, проблема забезпечення права на працю, правових форм його реалізації набуває особливої гостроти в умовах ринкової економіки, зростання рівня безробіття, масового порушення трудових прав працівників. Особливо важливою тут видається роль держави, яка має здійснити всі можливі заходи щодо захисту права на працю, і зробити все від неї залежне також для належної реалізації цього права, шляхом правильного проведення соціальної і економічної політики в країні [3, с. 63].

А тому в умовах сучасного реформування системи соціального забезпечення лише досконалий правовий механізм може забезпечити ефективний вплив на суспільні відносини в сфері зайнятості населення.

Підтримуємо позицію П.М. Рабіновича стосовно того, що механізм правового регулювання — це система всіх державно-правових (юридичних) засобів, за допомогою яких держава здійснює владний вплив на суспільні відносини [4, с. 168]. А, відтак, механізм правового регулювання зайнятості населення слід розглядати як систему всіх державно-правових (юридичних) засобів, за допомогою яких держава здійснює владний вплив на суспільні відносини у сфері зайнятості населення. Він складається з наступних елементів: норми права, що регулюють відносини у сфері зайнятості; нормативно-правові акти, які містять ці норми; юридичні факти та відповідні правовідносини.

Нормативно-правова база повинна передбачати умови для ефективного подолання безробіття, допомоги безробітним у працевлаштуванні, створення нових робочих місць. При цьому варто пам'ятати, що ефективність правового регулювання зайнятості населення забезпечується не лише ефективністю норми права, а й ефективністю самої діяльності по реалізації даної норми.

При прийнятті нових, та реалізації уже прийнятих нормативно-правових актів слід приділяти більшу увагу тим формам діяльності служб зайнятості, які на практиці показують свою ефективність. А тому важливою є умова, за якої реформування законодавства, що регулює зайнятість населення, повинно проходити комплексно, а також у нерозривному зв'язку з реформуванням економічної сфери суспільного життя.

Важливим у цьому напрямку, повинно стати виконання соціальних ініціатив Президента України, спрямованих на впровадження активної політики зайнятості та створення нових

робочих місць. Саме з цією метою було розроблено та прийнято Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 року № 5067-VI [5] (далі – новий Закон), який у порівнянні із Законом України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 № 803-XII [6] (далі – старий Закон) регулює значно ширше коло відносин пов'язаних із зайнятістю населення, та спрямований на вирішення трьох основних проблем:

1. Вирішення проблеми працевлаштування молоді;
2. Впровадження стимулів для роботодавців, щоб їм було вигідно створювати робочі місця;
3. Підтримати людей передпенсійного віку, яким складно конкурувати на ринку праці.

Документ містить низку важливих інновацій, зокрема:

1. Розширено коло осіб, які вважаються такими, що належать до зайнятого населення. Зокрема, це стосується непрацюючих працездатних осіб, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом, інвалідом I групи або за особою похилого віку, яка за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досягла 80-річного віку, та отримують допомогу, компенсацію та/або надбавку відповідно до законодавства; батьків – вихователів дитячих будинків сімейного типу, прийомних батьків, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства; осіб, які проживають разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, та одержує грошову допомогу на догляд за ним відповідно до законодавства.

2. Вперше запроваджується дефініція «часткове безробіття». Ним вважається вимушене тимчасове скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції з причин економічного, технологічного і структурного характеру без припинення трудових відносин.

3. На законодавчому рівні вперше заборонено пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі. Звідси випливає, що заборона статевої дискримінації врегульована на законодавчому рівні.

4. Суттєвих змін зазнали вимоги до особи, при визнанні її безробітною. Безробітними визнаються уже не працездатні громадяни працездатного віку, а особи віком від 15 до 70 років, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готові та здатні приступити до роботи.

5. Значні зміни стосуються працевлаштування молоді. У першу чергу ці зміни стосуються державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в селах і селищах. Так, молодому працівнику, який уклав трудовий договір на строк не менш як три роки з підприємствами, установами та організаціями, що розташовані у таких населених пунктах, надається житло (з можливістю його переходу у власність) на строк його роботи та одноразова адресна допомога у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати.

6. Розширюються можливості для підвищення конкурентоспроможності молоді. Студенти вищих та учні професійно-технічних навчальних закладів, що здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник», «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст» та продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та

організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час.

7. Вперше врегульовується питання професійного навчання безробітних на замовлення роботодавця під конкретне робоче місце або для самозайнятості особи. Роботодавцю надається право укладати з працівниками або іншими особами, які не перебувають з ним у трудових відносинах, за їх згодою договори про направлення їх до навчальних закладів для професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації.

8. Вперше визначено права та обов'язки безробітних. Так, ст. 44 нового Закону, гарантує безробітним право на: безоплатне одержання послуг з пошуку підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні; матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги; збереження права на виплату допомоги по безробіттю на період участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру. Ще однією беззаперечною гарантією захисту прав безробітних є закріплення за ними права на оскарження дій або бездіяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, їх посадових осіб, що призвели до порушення прав щодо зайнятості особи. Окрім цього, вказаною статтею встановлені і обов'язки безробітних, які в першу чергу, спрямовані на здійснення активного пошуку роботи як самостійно так і за сприяння відповідних органів.

9. Під час пропонування підходящої роботи уже не враховується попередня діяльність громадянина та його вік. Натомість враховується тривалість безробіття.

10. Вперше передбачено надання допомоги по частковому безробіттю.

11. Збільшується допомога по безробіттю. За старим Законом така допомога розраховувалася, виходячи зі стажу: до 2 років – 50% середньої зарплати, більше 10 років – 70% [6]. Новим Законом пропонується переглянути порядок і розміри виплати, виходячи із середньої зарплати за 12 місяців, коефіцієнтів загального страхового стажу та сплати внесків.

12. При стажуванні(навіть без зарплати) працедавець зобов'язаний видати працівникові трудову книжку із записом про те, що стажується. Для молодих фахівців, таке нововведення є позитивним, тому як, стажування буде враховуватися до загального трудового стажу співробітника, а також буде офіційним підтвердженням певного досвіду роботи.

13. Окрім того, змінено порядок визначення квоти та працевлаштування громадян в рахунок квоти. Якщо до 2013 року квота встановлювалася місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних рад за поданням державних центрів зайнятості, то вже з початку 2013 року обов'язок розрахування квоти покладений на роботодавця. При цьому, відповідно до старого Закону, обов'язок направлення громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, покладался на державні центри зайнятості (роботодавець у триденний термін повинен був вирішити питання про працевлаштування таких громадян та повідомити про своє рішення центр зайнятості, у разі відмови у працевлаштуванні – повідомити мотиви відмови) [6], то з набуттям чинності нового Закону роботодавець зобов'язаний самостійно забезпечити працевлаштування громадян в рахунок квоти. Також, цим законом визначено, що роботодавці можуть звернутися за сприянням для працевлаштування даної категорії громадян до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції [5]. Таким чином, роботодавці можуть звернутися за допомогою до відповідного органу,

але обов'язок пошуку та працевлаштування громадян, яким надаються додаткові гарантії в сприянні працевлаштуванню, все ж таки залишається за роботодавцем.

Прийняття нового Закону «Про зайнятість населення» обґрунтовано необхідністю удосконалити механізми державного регулювання у сфері зайнятості населення, забезпечити ефективність використання страхових коштів, спрямованих на програми сприяння зайнятості. Новостворений Закон створений з метою вирішення низки проблем, зокрема:

- посилення мотивації працівників та роботодавців до легального працевлаштування;
- зниження рівня безробіття молоді;
- покращення ситуації із зайнятістю людей передпенсійного віку;
- встановлення зв'язку між освітою та ринком праці;
- подолання дефіциту можливостей для професійного зростання особи;
- підвищення темпів створення нових робочих місць.

Висновок. Підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що зайнятість населення є важливою характеристикою ринку праці, а тому держава повинна активно сприяти реалізації програм політики покращення зайнятості шляхом створення сприятливих умов для функціонування промисловості та бізнесу, створити сприятливий податковий клімат, але і не можна вважати правильним покладення реалізації проблеми зайнятості населення лише на державу. Безробітні громадяни повинні активно сприяти цьому.

Незважаючи на те, що Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 року № 5067-VI залишає все ще багато питань відкритими, проте його ґрунтовний аналіз дає підстави стверджувати, що в ньому закладено передумови для створення ефективної та дієвої системи регулювання ринку праці, а саме: чітко врегульований механізм стимулювання роботодавців до створення робочих місць; стимулювання до самостійного працевлаштування громадян; розширено можливості для працевлаштування неконкурентоспроможних на ринку праці громадян, що передусім полягає у наданні додаткових пільг молоді та особам передпенсійного віку тощо. А тому подальшу роботу по вдосконаленню правового регулювання зайнятості населення слід вести в напрямку підвищення ефективності та вдосконалення механізмів реалізації уже прийнятих законів України та підзаконних нормативно-правових актів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Болотіна Н.Б. Право соціального забезпечення в Україні: системно-структурний аналіз / Н.Б. Болотіна // Право України. — 2001. - №5. — с. 24-29.
2. Алексеев С.С. Теория права / С.С. Алексеев. — М.:Изд-во БЕК,1994. — 224 с.
3. Венедіктов В.С. Теоретико-методичні підходи до сучасних проблем зайнятості та кодифікації трудового законодавства / В.С. Венедіктов // Юридична наука. — 2011. — № 3. — С. 62-71.
4. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами / П.М. Рабінович. — Львів: Край, 2007. — 192 с.
5. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради. — 2013. — № 24. — ст. 243.
6. Про зайнятість населення: Закон УРСР від 01.03.1991 № 803-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 14. — ст. 170.